

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [לעיל יד. וש"נ],
(ב) שם: ז. (א) תענית
כה: ר"ה כג. צ"ב פ.
(ג) [מספחת פרק ג],
(ד) [שבת כט. וש"נ],
(ה) [לקמן מג. ו] פרה
(ו) [ש"ס פ"א, ט] שם פ"ו
מ"א, ט יומא דף ב,
(ז) [ש"ע מוספות זמנים
כד. ד"ה הואיל ולפסח],
(ח) הגיגה דף כג, ט פ"ו
מ"ד.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ארו דקס
(כדרכה וכו' שיעה והדס)
תל"מ ו"ב כס"א אינו:
(ב) תוס' ד"ה כי היכי
וכו' דלמ"ז ואת כל כלי
השרת אשר ישמרו עס:

גליון הש"ס

[ממ"ז גמרא לא מצא
ארבעת מינין יהא
יושב ובט"ל. ע' שנת 77
ק"ו ע"ב כחוס' ד"ה דתניא
וכו':] גמ' וכן בגמרא.
עין מ"ש לעיל בגליון דף יב
ע"א ברש"י ד"ה לאו הכי:
שם ורבא אמר לקיחה
ע"י ד"א. עין יומא דף מ
ע"ב ברש"י ד"ה רב ספא:

הגהות הגר"א

[א] (ור"י פבר כו'
עד לבבך) תל"מ:

תורה אור השלם

(א) וא'שר
ועבירו קול בבל
עריהם ובירושלים
לאמר צאו הקד
והביאו עלי זית ועלי
עץ שמן ועלי הדם
ועלי המרים ועלי עין
עבת לעשת ספת
כפתיב: [גמ' ה. טו]

(ב) אתון במדבר ארו
שמה והדם ועץ שמן
אשים בערבה פרוש
תרהר ותאשור וחדו:
[שעיה מא, יט]

(ג) ולקח אוזב וטבל
במים איש קהור והיה
על האהל ועל כל
הפלים ועל הקפשות
אשר היו ועל הנגע
בעצם או בקה"ל או
במת או בקבר:
[במדבר יט, יח]

הגהות וציונים

[א] צ"ל לעשותן
(גליון: [ג] יש נוסחאות
שלא היה כתוב לפנייהם
הן ור' יהודה עד לרפנות
וכמו שהעיר החכם
אזולאי בספר שמחת
הרגל שמצא כן בש"ס
של קלף ובוהו אי"ש
הוספות ד"ה והביאו
(גליון: [ג] ד' תיבות
אחד מדי' מינין הללו
הוא מרש"י ואח"כ
מתחיל ריבוי חרש יהא
ובו' (כ"ה ברפ"ו) ועיין
רש"י טובש בילקוט
מפרשים: [ד] ברפ"ו ער
כאן הוא המשך רבו
הקודם ומתחיל הדבור
ותנן מסכתין בנסרים,
ועיין הגר"ב [ב] ובהגהות
הגר"א: [ה] צ"ל
להבשר (רפ"ו):
[ו] בגמ' שלפנינו שם
איתא קתרום (ברפ"ו)
איתא וקורדום:
[ז] ברפ"ו איתא וצ"ע
דה"ע הו' חוק לאגד
בלא הציצה ודו"ק:
[ח] מהר"ם (גליון):
[ט] ד"ר טעמיה כ"ל
(גליון):

לולב הגזול

פרק שלישי

סוכה

לו.

לא מצא אחד מדי' מינין הללו^א יהא יושב ובט"ל. מסוכה נמצא זה קל והדין היה מלמד חומר מתחלתו כדדרשת מה לולב הקל שאינו נוהג צלילות כצמיים יש צו חומר זה שאינו נוהג אלא צד' מינין סוכה תמורה שנוהגת צלילות כו': עלי זית ועלי עץ שמן. לאו ד' מינין

מיניה: ור"י סבר הנין דרפנות ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עבות לסכך^ב ותנן מסכתין בנסרים. ול"ג של ארו ונהי נמי דהני נסרים מאלחד מד' מינים הם מיהו מעיקרא דדיקלא נינהו אלמנא לר"י סבז ועיקרא דדיקלא כשירין לאגדו של לולב דאי לאו הכי הוו להו כמין אחר דהא לר"י אין סוכה אלא צהכשר לולב מק"י: סככה בנסרים של ארו גרסינן הכא: ו' מיני ארזים הם. והדס חד מינייהו צמסכת ר"ה (דף ג). ביקורי ירושלים. מנכזדי ירושלים העשירים: במינין אוגדין אותו מלמטה. נמצא אגד העליון לנוי בעלמא ולא להכשירי^א מנוה לפיכך אינו תוספת לעזור על צל תוסף: מגדלי הושענא. אוגדי הלולבים לשון גליון ולשון הש"ס לומר לכל אומן דצבר לשון זה כגון הן דצפרק משקין (מו"ק דף 76). למגדלי אוהרי ולמגדלי תנורי צחולו של מועד הא למדת שפירוש לשון זה לשון עשיה ותקון: שיירי ביה בית יד. מתחת לאגד שלא יקחנו צמקוס אגדו דקסבר אין האגד מן המנוה כרצנן דלמרי אין לר"י אגד: ד"א גהוי חציצה. צן יד להושענא ואין זו לקיחה: לא לינקוט איניש הושענא בסודרא. כשנטלו ללכת צו לא יכרוך סודר שצן כתפיו על ידו ויחמו צו הלולב: אוזב קצר. שהיו מציאין מן חטאת מעיר לעיר צשפופרת של קנים ארוכות ומנעיין אותם צהם לטוהרת טמאים ומטביל האוזב ומוה ואם היה קצר כשמניסו צמי השפופרת אינו מגיע למים שצראש השני: מספקו. מאריכו כדי ספוקו: בבוש. פלך פוז"ל צלע"ו שהנשים טוות צו: ולקח. אוזב וטבל צמיים צשעת טבילה צעינן לקיחה: א"א שמע מינה שמה לקיחה. ומיהו כשהוא מוה לר"י לחמו צאוזב מפני שאם לחמו צספוקו הוא מנענע

כאן וכאן ואינו מכוין ומוה על הכלי: צפ"ל משפופרת לשוקת. אף האפר היו מציאין צשפופרת ומקדשין צו את המים צשוקת של ארץ שכל מעשה פרה צכלי צמיים היתה^א אם אפשר והיה נותן אפר משפופרת למים צששוקת שהאפר נותן למעלה כדלפינן צסוטה (דף 10): מים חיים אל כלי שהמים נותנין תחילה אל כלי ולא יפסיק אפר צמינהן והא דלמ"ז ונתן עליו מים מוקמינן (ע"ז) לערבן ואם כשצ"ל לקדש נפל האפר משפופרת לשוקת שלא צצמתיון פסול הקידוש צדעינן ולקחו מעפר שרפת חטאת ונתן וגו' שיהא לוקח צידו ונתן: הא

להקל ומימה דהכא אין הלכה כר' יהודה דלא מכשר אלא צד' מינין דסתם מתני' צפ"ק (דף 76). כרצנן צהדלה עליה את הגפן ואת הדלעת דקמני או שקנן כשרה ו"ל דהא דקי"ל התם כרבי יהודה היינו מכה דין אחר דיליף צמה מלינו מנותר שיטנו צצל תותירו ותמן ישנו צצל תותירו מה נותר צשריפה אף חמץ צשריפה דלע"פ שאמרו לו חכמים אשם תלוי ותטאת הצל על הספק יוכיחו שהם צצל תותירו ואת אמרת צקצורה ושתק ר' יהודה אלמנא הדר ציה מההיא אע"ג דהוא שתק אף לא שתקין דלא שתק אלא מתוך צדרי עצמו צמה שאומר צמקוס אחר דנותר צקצורה צצל אף סצרינן צשריפה ואין כאן יוכיח: והביאו עלי זית. רבי יהודה הוה מוקי ליה לרפנות: מאי ארו הדס כדדב"ה בר רב הונא דאמר ו' מיני ארזים הם. מימה ולרבי יהודה אמר רב דפליג עליו מאי איכא למימר דלמרי צמס' ר"ה פ' אס אינן מכירין (דף כג. ושס) ד' מיני ארזים הם אלו הן ארו וקתרוס^א ועץ שמן וצרוש ולספרים דגרסי לעיל צפ"ק (דף 77): צרייתא דתניא כוותיה דרב סוכה צנסרים שאין צהן ארבעה צדרי הכל כשרה ול"ג של ארו ניחא דצצרייתא דהכא תניא כוותיה דשמואל ולא חשיב לה רב עיקר: כי היכי דלא לידיחי חציצה. דקסבר רצה מין צמינו מוץ' אף נמי משום דמספקא ליה כדמוכח פרק צהמה המקשה (חולין דף 77 ע. ושס) כרכמו לחמו והוליתמו מהו דמפרש ר"ת היינו נקצה שנולה עמו וקרי לה לחמו כדלשכתן פרק כל הצמר (ע"ז דף קד). אין לי אלא צחלב צלמו צחלב לחמו הגדולה מנין והא דלמרי פ"ק דצבורות (דף 77 ע. ושס) גצי תמורה שלא צצכרה וילדה שני זכרים ורצנן לימא קסצרי מקלת רחס מקדש דאי כוליה רחס מקדש נהי דל"א ללמנא חליצה מיהא איכא אמר רב חשי מין צמינו אינו חוץ' התם הוא דפשיטא לן משום דאיכא מקלת רחס צלא חליצה ואע"ג דהכא נמי^א הו' חוץ' לאגד ומקלתה צלא חליצה וקא קפיד רצה דלמנא לידה

שאינו מכוין ומוה על הכלי: צפ"ל משפופרת לשוקת. אף האפר היו מציאין צשפופרת ומקדשין צו את המים צשוקת של ארץ שכל מעשה פרה צשעת טבילה צעינן לקיחה: א"א שמע מינה שמה לקיחה. ומיהו כשהוא מוה לר"י לחמו צאוזב מפני שאם לחמו צספוקו הוא מנענע

כאן וכאן ואינו מכוין ומוה על הכלי: צפ"ל משפופרת לשוקת. אף האפר היו מציאין צשפופרת ומקדשין צו את המים צשוקת של ארץ שכל מעשה פרה צשעת טבילה צעינן לקיחה: א"א שמע מינה שמה לקיחה. ומיהו כשהוא מוה לר"י לחמו צאוזב מפני שאם לחמו צספוקו הוא מנענע

עין משפט
גר מצוה

ע"ה א ב מ"י פ"ו מה'ל
לולב הלכה יא טור ש"ע
ל"ח ס' מרנא סעיף ז:
ע"ג מ"י פ"א מהלכות
פרה הלכה ד סג עשין
לג:
ע"ד מ"י פ"ט ע"ט הלכה ז
סג ע"ס:

רבינו הנגאל

שבולב ש"מ נסרין של
דקל מין לולב הן ואסיקנא
נמי ארו מין הדס הוא. ר'
מאיר אומר אפי'
במשיחה אוגדין. תניא
אמר ר' מאיר מעשה
ביקורי ירושלים שהיו
אוגדין אותו בגימוניות
של זהב אמרו לו במינו
היו אוגדין אותו מלמטה.
אמר רבה למגדלי
הושענא דבי ריש גלותא
שיריו בלולב בית יד
כלומר קצה הלולב הנאגד
עם ההדס הניחוחו בלא
אגד כי היכי דלא ליהוי
חציצה. רבא אמר כל
לנאותו אינו חוצץ מין
במינו הוא. אמר רבה לא
לינקוט איניש לוליבא
בסודרא דבעינא ולקיחה
תמה וליכא. רבא אמר
לקיחה [ע"י דבר אחר]
שמה לקיחה. מהא
דתנן בפרה פ"ב האוזב
הקצר מספקו בחוט או
בכוש טובל ומעלה ואוחז
באוזב ומוה ר' יהודה
ור"ש אומרים כשם
שהיה באוזב כך טבילה
באוזב פ"י אליבא דת"ק
דפליג עלייהו אמאי קא
שרי ולקח אוזב וטבל
במים כתיב כו' וזה לא
לקח אלא בחוט ובכוש
שוות בו הנשים נקוד
כוש אלא ש"מ לקיחה
ע"י דבר אחר שמה
לקיחה. ודחינן דלמא
שאני חוט וכוש דכיון
דחבריה לאוזב כאוזב
דמי ולא דמי לסודר דלא
חבריה ללולב. אלא
מהא דתנן בפרה פ"ו
נפל הקידוש משפופרת
על השוקת פסול
ורייקין

ליקוטי רש"י

ומורה רבי מאיר. צין
ש"ס צהן ארבעה צין שאין
צהן ארבעה [לעיל יד.]:
צכל אלו שהוא פוסל צהן
ואש"ס צהן ד' נמי קאי
[לעיל יז.]. שאם יש בין
נסר לאגד כו'. ולקמן
(דף 77 ע.) מוקי לה צסוטה
צמ שמונה אמות
מנומנמות דכי יהיב נסר
ופסל עד למעשה מהאי
גיטא וחור ומתחיל מלדה
השני ונותן נסר תחלה
ואח"כ פסל כמו כן עד
למעשה הו' להו שני
פסלים צלמעו הן של
שמונה טפחים ואיכא
הכשר סוכה ונסרים שנה
לא פסלי לה דלמרינן דופן
עקומה עד הפסלים
האלמעיים. פס"ל. פסולת
גורן ויקב דהוא סכך כשר
וכו' [לעיל יד.].

לעזי רש"י

פוז"ו. פירוש כוש, פלך,
קנה שעליו נכרכים חוטי
המזר או הפסקת העוים.

ע"ה א מ"י פ"ז מהל' לולב הלכה יב סמג ע"ש מ"ד טו"ש"ע א"ח ס"י תרנ"ה סעיף א:
ע"ה ב מ"י שם הלכה כו סמג שם טור ש"ע א"ח ס"י תרנ"ג סעיף א:
פ ג מ"י פכ"א מהלכות שבת הלכה ז סמג לאוין סה טו"ש"ע א"ח ס"י שלו סעיף י:
פ"ד מ"י פ"ז מהלכות לולב הלכה ו ט סמג ע"ש מ"ד טו"ש"ע א"ח ס"י תרנ"א סעיף ז:
פ"ה מ"י שם הלכה י טו"ש"ע שם סעיף ח:
פ"ו מ"י פ"ח מהלכות תמידין הלכה י"א:

רבינו הנגאל

ודייקנן מינה טעמא דנפיל הא הפילו הוא מן השפופרת בכונה לשוקת כשר ואמאי ולקחו לטמא וגו' אלא ש"מ לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה. אמר רבה לא לידוך אינש כלומר לא יערוץ לולב בהושענא דלמא יגתיר טרפי הוושענא בניציה וכו' והוציץ בין הלולב ובין הושענא רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. וכן אמר רבה לא יחתוך אדם קנה הלולב היוצא מתחת ההדס אחר שאגוד שמא ישאר מן ההוציץ שנחתך עיקרן בכלל אותן שהיו יוצא מן ההדס ונשארו ההוציץ בלא עיקר והוציץ רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. הדס של מצוה שהוא עם הלולב מוקצה הוא ואסור להריח בו אבל האתרוג מותר להריח בו כי לא הקצהו אלא מן אכילה וכן הדס במחזור אסור להריח בו גזירה שמה יחלוף אתרוג מותר דלא אתי למתלש דלאכילה עביד ולאכול מיניה הא לא שרית ליה אמר רבה לולב בימין שהוא ג' מצות בהודי ועליה מברכין הואיל ומינו של לולב גבוה מכולן אתרוג בשמאל שהוא חד מצוה. כיון ששנינו לולב שיש בו ג' פסחים כדי לנענע בו אמרונו בהדין היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא ונענעו זה וזלתי מולך ומביא מעלה ומוריד ששנינו במנחת בנין שתי הלחם וכבשי עצרת ואמר רבה התם וכן בלולב אלא צריך לנענע בהולכה ובהובאה בג' פעמים וזלתי מולך ומביא מעלה ומוריד וכן קבלנו מרבינו האי זצ"ל. והעמדתו עיקר דבר זה מתלמוד א"י דגרסינן התם רב חייה בר אשי בשם רב נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע וכשמגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכן חד הכן חד או הכן והכן חד פ"י כבר אמרנו צריך לנענע ג"פ בעי ר' זירא ההולכה תחשב פעם אחת וההבאה פעם אחת או (הולכה) והובאה פעם אחת נחשבם וצריך להוליך ולהביא ג"פ תמן תנין (בפרה) [בנדה] פ"ט בענין ז' סממנים מעבירין מן הכתם וצריך לכסס על כאו"ג ג"פ ז' זעירא בעי הכין חד הכן חד או הכן והכן חד ולא איפשטא וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא ג"פ הולכה

אמאי ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה נתינה על ידי דבר אחר שמה נתינה הבא נמי לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. כך כמובן בכל הספרים וקשה מלח' דמה לו לקדקק מנתינה הא גזי פרה כתיב לשון לקיחה ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת והשחא קנסיה על ידי שפופרת דהיינו על ידי דבר אחר ועוד ונתן קאי אמאי ולא אלא כדמוכח בהדיא פרק כל שעה (פסחים 77 ל: ושם) דפריך ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוצרין נינהו כלומר דזעינין מים חיים אל כלי וצפרק שני דסוטה (77 טו: ושם) וצפרק קמא דתמורה (77 י: ושם) נמי קאמר תרי קראי כתיבי ונתן עליו אלמא אפר זרישא דפשטיה דקרא משמע דעליו אלא קאי שנותן המים עליו וכתיב מים חיים אל כלי דמשמע שלא יהא הפסק בין מים לכלי ופרק הערל (יבמות עז: ושם) קאמר כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו (6) שקלי תרי ויהיב חד היינו (3) שקלי תרי מאפר ויהיב חד זממס ומינהו יתכן דנתן אתרוייהו קאי אמאי ואפר וצקונטרס גריס הכי ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: **ולגבהיה** לאתרוג ולברוך. קשה דהוה ליה למימר הואיל וצטיעור' גזיה מכולן:

בהודו להשם תחלה וסוף. הודו שנתחלת הפרק והודו בסוף הלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא זמנין פרשיות של ספר תהלים כך פירש צקונטרס ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולא מילתא היא אלא צהודו מנענע פעם אחד וכן צאנא ה' הושיעה נא כצית הלל ולא צאנא ה' הלליתא נא כצית שמאי וטעמא דצית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב (ד"ה"א טו) אז ירננו עליו היער מלפני ה' כי צא לשפוט את הארץ² וכתיב צתריה הודו לה' כי טוב ולאמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין צהודו וצאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו שליתא לצור אומר יאמר נא ישראל והצור עוין הודו³ וכן ציאמרו נא יראי ה' הצור מנענעים על כל הודו והודו שעוין אל שליתא לצור לא יענע וי"מ דאף שליתא לצור מנענע אגז ציצורא שעוין בכל פעם ופעם

הוא הפילו הוא כשר אמאי⁴ ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה לא לרוץ איניש לולבא בהושענא נתרין טרפי והוי חציצה ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצא והוי חציצה ורבא אמר⁶ מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה יהדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה⁸ ואמר רבה יהדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלהריח קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה ואמר⁹ רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נשילת לולב הואיל וגבוה מכולן ולגבהיה לאתרוג ולברוך א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן: **מתני'** והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומרים אף באנא ה' הצליחה נא א"ר עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא: **גמ'** נענוע מאן דכר שמייה התם קאי¹⁰ כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין תנן התם¹¹ שתי הלחם ושני כבשי עצרת כצד הוא עושה מינה שתי הלחם על גבי שני הכבשין ומינה ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר¹² אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן¹³ מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור מללים רעים א"ר יוסי בר אבין ואיתמא ר' יוסי בר זבילא¹⁴ זאת אומרת שירי

הוא הפילו הוא. צמתיון דומיא דנפיל מאליו שלא אחז צאפר עלמנו אלא אחז צפופרת ונערה לתוך שוקת כשר: ה"ג אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: ואמר רבה גרסינן צולוהו: לא לידוך איניש לולבא בהושענא. לאחר שאגד הערצה וההדס יחד לא יתמוז הלולב מלמעלה צמוך האגד: דלמא נתרין טרפי. הלולב משיר עלי ההדס והערצה ומשתיירין צאגד וחוצץ בין מין למין ואינס אגודים יחד להיות לקיחה אחת: לא (ליגוד¹⁵) איניש לולבא בהושענא. אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערצה וצא לקלנו מתחת לא יקלנו צעודו צאגודה אלא יוצאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד: דמשתיירי הוצא. של לולב תלושין מן השדרה צמוך האגד לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוצרים מתחת השדרה ומשכין ועולין כנגד גוצהו של לולב וכשקולטן מתחת נמלאו חמוכין מן השדרה ושארין צאגודה: אסור להריח בו. דגמרינן מסוכה דילפינן צפרק קמא (77 ט.) דחל שם שממס על עזי סוכה ליאסר צהנאה כל שצעה הואיל והוקנו למצוה: מריחא. שהוא לרך הנאתו אקציה: הדס במחובר. לנעין שצת נקט לה כל ימות השנה: כי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למיתלש דהא צמחוצר נמי מריח ליה שפיר ואינו טרוד צקצימתו שיסכת ומתלשנו: אב"א אתרוג דלאכילה קאי. כי מורח ליה מינשי ומליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו צמחוצר אין לך מולש גדול מזה: הואיל וגבוה מכולן. משום הוא ונקרא האגד על שמו: ולגבהיה לאתרוג.

קא סלקא דעמיה דהואיל דגזיה דקאמ' היינו הא דאמרן לעיל (ז:): שדרו של לולב צריך שילא למעלה מן ההדס טפח: ובמינו. גזיה משלשתן: **מתני'** תחלה וסוף. הודו שנתחלת הפרק והודו שצסוף הפרק ההלל. מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא זמנין פרשיות של ספר תהלים: **גמ'** נענוע מאן דכר שמייה. שיהא אדם חייב לנענע דפשיטא ליה למנא וקצעי היכן היו מנענעים: כדי לנענע בו. אלמא מנא לנענע כלקמן לעצור רוחות רעות וטללים רעים: **גמ'** מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור מללים רעים א"ר יוסי בר אבין ואיתמא ר' יוסי בר זבילא¹⁴ זאת אומרת שירי

שתי הלחם על שני כבשים כדכתיב על לחם הצבורים תנופה על שני כבשים ואף על גז דרישיה דקרא משמע אותם על לחם ילפינן לה צמנחות¹⁶ מלחם המלואים דלחם למעלה: הונף. היינו מוליך ומביא ונטל' ר' זלע"ז: הורם. מעלה ואין עלייה בלא הורדה. והאי קרא לאו צכצשי ענרת כתיב אלא צמלואים ומינהו כל תנופות ילפינן מינה: למי שארבע רוחות שלו. מנא זו לנו עושין לשמו קן מראה צהנפתו: זאת אומרת. הא דרבי יוסי דקאמר תנופה ענרת רוחות רעות וטללים רעים: שירי

הנענוע שצולב יש צו הולכה והצאה

א) ונחמס קי. צבורות ט: ז. ג) לעיל לה: א) לעיל ט: ו"ג. ד) מנחות ס"א. ה) שם סב ע"ג, (ו) סב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תופי ד"ה אמאי וכו' דלפי שקיל תרי: (ב) בא"ד היינו שקיל תרי מאפר ויהיב חד ממים:

גליון הש"ס

גמ' ואמר רבה הדס במחובר. עיין גר"ן פ"ג דצ"ה דף קל"ד ע"א צ"ח הגאונים הג' צאנן צהיפוך דהדס צמחוצר אסור להריח צו אתרוג שרי ע"ש וכ"כ הגהת אשר"י:

תורה אור השלם

א) ולקחו ולמלאו מעפר שרפת החטאת ונתן עליה מים חיים אל קלי: [במדבר י"ז]

ב) וקדשת את חודה התנופה ואת שוק התרופה אשר הונף ואשר הורם מאיל הפלואים מאשר לאהרן ומאשר לבניו: [שמות כ"ב]

לעזי רש"י

וגמ' צ"ל. פירוש להניף, להוליך ולהביא.

ליקוטי רש"י

כדי לנענע בו. שלשה טפחים מהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יומר כדי לנענע דזעינין נענוע כלקמן מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים [לעיל ט:]. שתי ה"חם וכבשי עצרת. כתיב צה והניף הכהן אותם על לחם הצבורים תנופה וגו' שנאמר צמלואים (שמות כט) אשר הונף ואשר הורם ועל מיניו כתיב והנפת אותם תנופה כל הני תנופות נומר שמוליך ומביא ומעלה ומוריד. ל"א ילפינן מהונף והורם וממלואים לשאר תנופות רעות רעות הצלות מארבעה רוחות. מעלה ומוריד לעצור מללים רעים. הצאנן מלמעלה למטה [שם סב].

הגהות וצינונים

א) נדצ"ל בר זבילא (יעב"ץ וכו"ה בדפוס): ב) צ"ל צ"ל צ"ל (גליון). ג) בדפוס, ועיין רש"י לעיל כט ע"ב בתוס' ד"ה נפרצו שמקיים הגיר' ג) ע"י ויקר' פ"ל דהך קרא רומז ללולב: ד) יש להוסיף וכן ביאמרו נא בית אהרן וכן ביאמרו (וכ"ה בתוס' הרא"ש): ה) בתוס' במנחות סב ע"א כתוב וצ"ל הנענוע וכתב הכפות תמרים שכצ"ל כאן בתוס'. והצאן קדשים הגיה שם כמו כאן. והער"ל כתב שצ"ל ולכך צ"ל הנענוע ע"י ש: